

СИНТЕЗ ФАНТАСТИЧНОГО ТА МІСТИЧНОГО У НОВЕЛАХ Е. А. ПО «ПАДІННЯ ДОМУ АШЕРІВ» ТА «ЧОРНИЙ КІТ»

У статті розглядається новелістика Едгара Аллана По, фантастичні та містичні елементи у ній, їх поєднання з реальним світом, а також наукове обґрунтування надприродного. Для аналізу взято одні з найбільш відомих новел письменника: «Падіння дому Ашерів» та «Чорний кіт».

Новела «Падіння дому Ашерів» – одна з найбільш відомих і показових для манери Едгара Аллана По. У ній яскраво видно містичні та фантастичні елементи, які використовує письменник.

Уже сама назва є для читача певною загадкою. В оригіналі твір називається «The Fall of the House of Usher». Справедливо зазначає С. Пригодій, що «англійське слово „fall“, окрім „падіння“, має значення й „гріхопадіння“, що загальновідомо з біблійної фрази „The Fall of Adam“ – „гріхопадіння Адама“. Тож у англійського / американського читача „fall“ викликає значно багатшу асоціацію, чому сприяє й прізвище „Usher“. На жаль, у перекладах дуже часто воно фігурує як „Ешер“, що лише відсторонює нашого читача від насиченої полісемії оригіналу. Адже, англійське „usher“ означає „провідника, керманіча, першопрохідця“, словом, того, хто ініціює щось Нове. Отож, „The Fall of the House of Usher“ імплікує падіння-гріхопадіння „перших, вищих людей“ – Ашерів» [1, с. 180]. Отже, з самого початку читач налаштований на те, що події, про які йтиметься у творі, будуть незвичайними. У новелі розповідається про останній візит оповідача до старовинного маєтку його приятеля, про загадкову хворобу його сестри – леді Медлін, про ще більш загадкову психічну хворобу самого Родеріка Ашера, про незвичайний таємничий зв'язок між ним та його сестрою і ще більш химерний зв'язок між будинком і його мешканцями, про передчасні похорони, про смерть брата і сестри та, нарешті, про падіння дому Ашерів в похмурі води озера і про втечу оповідача, який ледь врятувався в момент катастрофи.

Цікавим є спостереження С. Пригодія щодо образу озера: «Загалом негативною, „підступною“ постає символіка води в оповіданні Едгара По. Саме вже архаїчне „tarn“ (озеро) явно вказує на архетиповість образу. Вода ж у озері „чорна“, непорушна, бездонна, зловісна; а у фіналі оповідання вона заклекотіла, наче тисячі підземних стихій, і поглинула у свої нетрі руїни дому Ашерів. Вода також має свій „дух“ – пару, що отрує докільля, подібну еманацию, на думку Родеріка, випромінюють і камені будівлі, старі, зогнили дерева, що, зрештою,

© Смоляр В.

підточує й підриває здоров'я всього роду Ашерів» [1, с. 189].

Дім Ашерів – це химерний згасаючий світ, що опинився у стані глибокого розпаду, який перебуває за крок до абсолютного зникнення зі світу живих. Колись це був світ, де життя людини плинуло в атмосфері абсолютної романтичної краси, де господарювали музика, живопис та поезія, де законом був Розум, а володарем – Думка. Найзагадковішою у новелі, безумовно, є центральна подія – поховання леді Медлін Ашер та її фантазмагорична поява в кінці твору. Після того, як сестра Родеріка «померла», двоє друзів помістили труну в одному з підвалів будинку, не відправивши її до землі. Символічною є жаклива гроза наприкінці твору, що стала моторошним передвістям розв'язки твору. Оповідач, читаючи Родеріку лицарський роман, прагнув заспокоїти господаря химерного потойбічного будинку. Його голосу все з більшою зловісністю аккомпанують спочатку невиразні, але все наполегливіші звуки.

Оповідач же ледь рятуються і спостерігає падіння Дому Ашерів: «сяяв призахідний місяць – повний, криваво-червоний; він тепер світив крізь тріщину в стіні, раніше ледь помітну – я про неї вже розповідав: вона йшла зигзагами від даху будинку аж до фундаменту. На очах у мене тріщина швидко розширювалась. Тут налетів ще один шалений порив урагану, і тепер уже весь місячний диск неначе вибухнув ураз переді мною. Голова моя пішла обертом - я побачив, як розсуваються могутні стіни. Розлігся страшенний, довгий-довгий гук, немов шум тисячі водоспадів, і глибокі води зловісного озера безшумно й похмуро зійшлися над уламками дому Ашерів» [5].

Цікавою для аналізу також є «фантастична казка» [2, с. 94] Е. А. По «Чорний кіт». У новелі «Чорний кіт» описані проблеми роздвоєння особистості, боротьби добра зі злом, потяг людини до зла. І все це – за допомогою використання фантастичних елементів. Фантастичних, тому що оповідач (а відтак і сам автор) заздалегідь нас попереджає про, фактично, «несправжність» подій, про те, що у них важко повірити. Хоча елементи містики також наявні у творі. Наприклад, ім'я домашнього улюбленця головного героя – Плутон. Це є своєрідним натяком автора на те, що кіт якимось чином пов'язаний з потойбічним світом. Усі ці деталі разом складають надзвичайно цікаву та таємничу розповідь про «Чорного кота», у якій поєднано фантастичні та містичні елементи, які проте переживаються героями як цілком реальні.

Отже, елементи фантастики та містики у Едгара Аллана По – не просто літературний прийом задля «окраси» своїх творів, а свідомо і розсудливо обраний шлях задля того, щоб активізувати уяву читача, змусити його переживати усі події (нехай і фантастичні, містичні) разом з героями. Його твори сповнені точного математичного розрахунку, все потойбічне у Е. По підпорядковане законам реального світу. Сюжет (у звичайному розумінні) у багатьох новелах відсутній, але замість подій описуються відчуття, передчуття героїв. І таким чином надприродні події отримують раціональне пояснення. Наука у письменника виступає засобом прояву фантастичного та містичного. З повсякденного, непоміченого багатьма, художник творить фантастику реального життя.

В. Смоляр. Синтез фантастического и мистического в

новеллах Едгара Аллана По «Падение дома Ашеров» и «Черный кот».

В статье рассматривается творчество Эдгара Аллана По, а именно фантастические и мистические элементы в нем, их сочетание с реальным миром, а также научное объяснение сверхъестественного. Для примера взяты одни из наиболее известных новелл писателя: «Падение дома Ашеров» и «Черный кот».

V. Smolyar. Synthesis of fantastic and mystic in the short stories of Edgar Allan Poe «Falling Asher's house» and «Black cat».

The article discusses the oeuvre of Edgar Allan Poe, specifically its fantastic and mystical elements in it and their combination with the real world as well as the scientific explanation of the supernatural. Some of the most famous writer's stories «The Fall of the House of Usher» and «The Black Cat» are taken for the examples.

Список використаної літератури:

1. Пригодій С., Горенко О. Критика «читацького відгуку» (Reader-ResponseCriticism) (на матеріалі оповідання «Падіння Дому Ашерів») // Американський романтизм : полікритика. – К. : Либідь, 2006. – С. 174–193.
2. Тодоров Ц. Межі Едгара По // Тодоров Ц. Поняття про літературу та інші есе / перекл. з франц. Є. Марічев. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 94–106.
3. Fisher Benjamin F. The Cambridge Introduction to Edgar Allan Poe. – Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo : Cambridge University Press, 2008. – 137 p.
4. Hayes Kevin J. The Cambridge Companion to Edgar Allan Poe. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 266 p.
5. По Е. А. Падіння дому Ашерів : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ae-lib.org.ua/texts/poe_stories_ua.htm#25
6. По Е. А. Чорний кіт : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ae-lib.org.ua/texts/poe_stories_ua.htm#45
7. Poe E. A. The Black Cat : [Internet resource] / Edgar Allan Poe. – The access mode : <http://www.online-literature.com/poe/24/>

